

УРБАНИ ДИЗАЈН,
ЊЕГОВА УЛОГА И ЗНАЧАЈ
У ЧУВАЊУ И КРЕИРАЊУ
АМБИЈЕНТАЛНИХ ЦЕЛИНА

Амбијенталне целине су простори јединственог идентитета и специфичне атмосфере. Неке од ових целина имају изразиту вредност и утврђене су за просторно културно-историјске целине, неке нису. Неке треба тек да се оформе и то се може сматрати једним од најважнијих циљева планирања.¹

Очување створених амбијенталних целина, интерполација нових објеката, која доприноси афирмацији контекста, или креирање нових амбијената – све су то питања која се тичу и урбане обнове. Успех урбане обнове зависи од значаја који се овако дефинисаним циљевима даје у урбанистичком планирању, али и од карактеристика плана и примењене методологије његове израде. Седамдесетих година прошлог века, планирање у високоразвијеним земљама, слично садашњем планирању код нас, изазвало је бројна негодовања и осуде у јавности. Критике су се пре свега односиле на начин планирања простора, преокупираност физичком контролом земљишта, а не на креирање квалитетно обликованог и пријатног простора, који поседује карактеристике *месџа*. Бројни притисци, негодовања и жеља за квалитетно обликованим и безбедним простором, с временом су довели до формирања нове дисциплине познате под називом *урбани дизајн*.² Приступ који промовише урбани дизајн одговара сложеним захтевима урбане обнове, где је за ревитализацију једне целине – поред објеката које треба сачувати – важно уочити, афирмисати и у будуће решење инкорпорирати и остале аспекте грађене форме, попут чесме, стазе, сегмента оgrade – и сам *дух месџа*. (сл. 1) Овакав приступ је по много чему близак конзерваторском виђењу планирања, те би и иницијативу за формирање ове дисциплине могли покренути конзерватори и институције које се баве заштитом. У условима све агресивнијег утицаја тржишта, с плановима нормативног карактера и преовлађујућим уверењем планера о потреби израде флексибилног и

Сл. 1. Скадарлија

Сл. 2. Kramgasse, Bern – динамичан и грамаћичан амбијентални простор (www.sr.wikipedia.org)

отвореног плана, који неретко доводи до ексцеса приликом реализације и нарушавања вредних амбијената и објеката, успостављање ове дисциплине код нас све више добија на значају.³

Значај и карактеристике очувања и стварања места

Место, како наводи М. Бобић, синтетизује простор (облик), време (активности) и историју (друштво). Оно је производ контекста. Настаје увек двосмерним деловањем – контекста на место и обрнуто. Место одликује предметност, исказана физичким облицима. Просторни облици су условљени топографијом, географским положајем, функцијом, садржајем, етничким, друштвеним и културним контекстом, временом настанка и историјом развоја, а својим карактеристикама, значењем и симболичком изазивају емоције, имају индивидуални и социјални значај и утичу на културни стандард средине.⁴

Тако дефинисано место подразумева амбијенталан простор *унутарње снаје, динамичан и грамаћичан*, укратко, простор с наглашеном вредношћу идентитета. У урбанистичкој терминологији под појмом *идентичности* подразумева се такав скуп и однос природних и створених квалитета у једном физичком простору да он добија својство индивидуалности. Простор постаје особен уколико поседује једну изразиту карактеристику по којој се разликује од осталих простора у граду. Идентитет простора најинтензивније се изражава у визуелним карактеристикама физичких елемената и њихових просторних релација.

Квалитет једне амбијенталне целине остварује се двојачко:

- преко квалитета *различитости у јединству* и
- преко квалитета *размере*, при чему су и *различитости* и *уклапање*, у ствари, обухваћени квалитетом размере.

Динамичан и грамаћичан, амбијентални простор велике *унутарње снаје*, с наглашеном вредношћу идентитета, остварује се:

- Преко квалитета просторне организације физичких елемената, квалитета односа њихових волумена и облика, стила грађења, врсте материјала, текстуре, боје итд. Величине, материјали, волумени, линије и боје доведени у међусобни однос у простору – добијају одређену визуелну вредност и емоционално значење.
- Преко квалитета релација природних и физичких елемената – воде, вегетације и тла према физичкој структури. (сл. 2)

Стварање и очување амбијената нема као резултат само одређени емоционални и естетски доживљај (који је за субјекат неоспорно битан), већ има и сасвим практичан и рационалан значај, односно служи за бољу оријентацију, сналажење у градском простору и тиме његово коришћење. Визуелне вредности створених физичких структура имају, дакле, поред емоционалних и естетских значења и своју посебну инструменталну димензију.⁵

Појава урбаној дизајна

Све ово, било је занемарено нормативним планирањем усредсређеним на контролу коришћења земљишта. А онда, да би се спречили започети процеси све веће девастације и дехуманизације градских простора, услед агресивног утицаја тржишта у многим развијеним земљама света, под притиском јавности да се стави промени – дошло је до формирања нове дисциплине познате под називом *урбани дизајн*. Урбани дизајн је дисциплина која се бави квалитетом простора, како обликовним тако и функционалним, безбедносним и сл.

Стратегије урбаног дизајна укључују мере контроле које обезбеђују повезаност и квалитет кроз шеме, омогућујући успостављање континуитета између прошлости и садашњости.

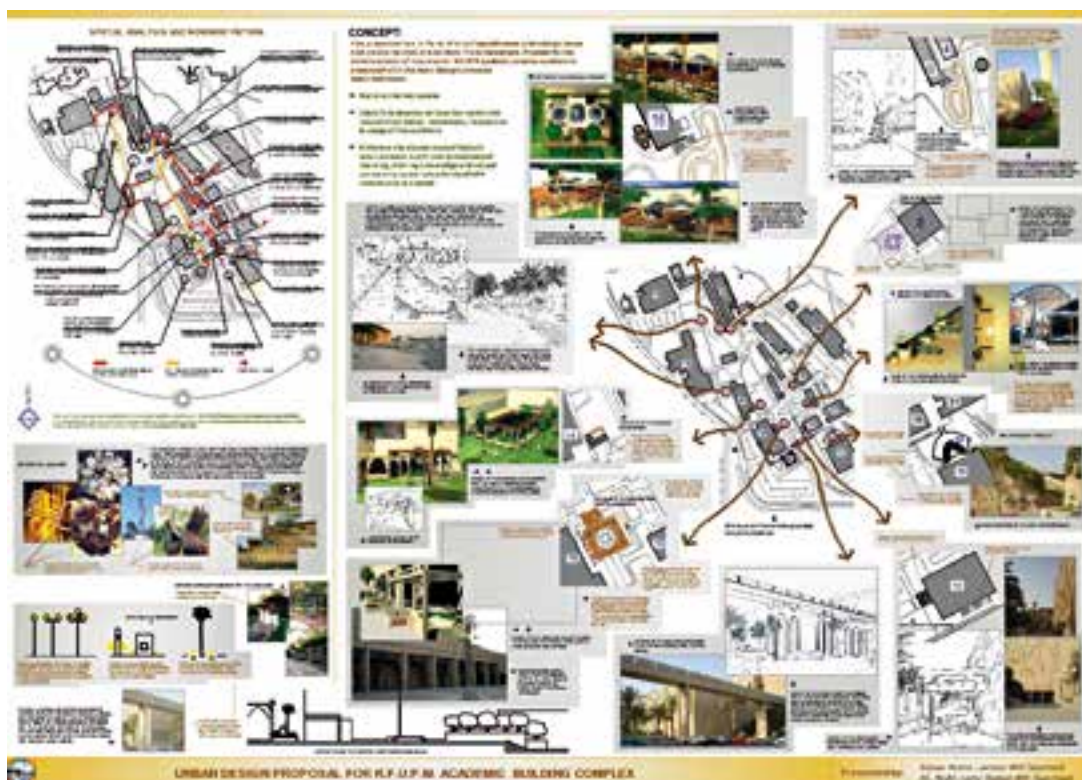
Термин *урбани дизајн* је први пут званично употребљен 1957. године на Америчком институту за архитектуру. А онда је почео постепено да се шири, захваљујући пре свега раду и деловању Кевина Линча (Kevin Lynch) и Џејн Џејкобс (Jane Jacobs), током шездесетих година прошлог века. Ширењу идеје седамдесетих и осамдесетих година прошлог века допринели су радови Кристофера Александера (Christopher Alexander), Леона и Роба Кријера (Leon and Rob Krier), те Роберта Вентурија (Robert Venturi). Последњу деценију двадесетог века ставове о урбаном дизајну, као и критике, износили су бројни признати архитекти и теоретичари архитектуре, међу којима се издвајају: Чарлс Џенкс (Charles Jencks), Ричард Родерс (Richard Rogers), Рем Колхас (Rem Koolhaas)⁶. У том периоду се урбани дизајн у Великој Британији установљује и као посебна дисциплина (у званичним владиним публикацијама јавља се средином деведесетих година двадесетог века). Потреба за таквом дисциплином проистекла је као резултат фундаменталних културних, политичких, друштвених и економских промена, при којима се пажња јавности усмерила ка одрживости развоја, решавању проблема животне средине, побољшању квалитета живота, очувању природе и разматрању начина како да се грађена

форма најбоље прилагоди садашњим и будућим потребама. Данас је у Великој Британији то дисциплина која је подржана многим владиним званичним актима, у којима се промовише неопходност стварања квалитетних простора по принципима урбаног дизајна.

Основни инструменти којима држава изражава своје опредељење да се обезбеди добар дизајн описани су у многим изворима: у основној регулативи, широком спектру правилника и упутстава као што су *PPGs* (*Planning polisy guidance*), *Circulars* и остале владине публикације, као на пример:

- *Урбани дизајн у сисџему ѓланирања: ка бољој ѓракси,*
- *Бољи ѓпростори за животи: ѓуџтем дизајна,*

у којима су дата детаљна објашњења и илустративни примери како да се изврши контекстуална анализа, која би за циљ имала што боље инкорпорирање нове изградње у шири контекст; приказ решења са анализом одређених просторних ефеката који би се добили њиховом применом; како се до њих долази утврђивањем парцелације, одређивањем висина и габарита објеката; како се успорава саобраћај, повећава безбедност неког места и сл. Служе и за израду урбано дизајнерских упутстава за развој одређеног подручја која су намењена планерима, дизајнерима, пројектантима, извођачима и заједници, тј. свима који су посредно и непосредно укључени у процес, како би сви ускладили своје деловање и допринели реализацији јасно изражене визије.

Сл. 3.
„Урбани дизајн је ѓланерска ѓрађа која јасно артикулише ѓпросторну визију за унаѓређење ѓпростора“
(http://faculty.kfupm.edu.sa/ARE/sabeer/Urban_Design_Plaza-Model.jpg)

Шта је заправо урбани дизајн

Постоје многе контроверзе у дефиницији урбаног дизајна. Једни га сматрају средством за улепшавање града (нечим попут *малој урбанизма*), други продужетком архитектуре („дизајнирање града је као дизајнирање кваке, али само нешто веће“ – *Big Architecture*). За саобраћајне планере (странице) то је приступ који им омогућава пројектовање саобраћајница на начин на који би се регулисала брзина кретања возила, тј. успорило њихово кретање. За пејзажне архитекте, урбани дизајн је само пејзажно уређење појединих делова града. Сваки од ових погледа садржи део истине. Дефиниција урбаног дизајна, како је формулишу на Универзитету Вестминстер (*Urban Design Unit, Westminster*), у контексту предавања о овој дисциплини – гласи:

„Урбани дизајн је заокружен физичком формом града, грађевинама и простором између њих. Подручје урбаног дизајна разматра релације између физичке форме града и друштвених снага које је стварају. Он води рачуна пре свега о физичком карактеру јавног простора, али и о интеракцијама између јавног и приватног развоја те њиховим резултирајућим аспектом на урбану форму.“⁷

Наведена дефиниција сједињује градски дизајн, пешачке и саобраћајне шеме кретања, пејзажно уређење у мистериозни процес назван *дизајн*. Урбани дизајн захтева разумевање процеса коришћења земљишта и грађевинског предузетништва.

Проблем дефиниције урбаног дизајна проистиче из чињенице да он лежи и изван и унутар конвенционално дефинисаних професионалних граница. По Робу Коуану (*Rob Cowan*), урбани дизајн је „све оно што се тиче планирања, а није покривено градским и планерским актима“. Клара Грид (*Clara Greed*) ову изјаву тумачи као чињеницу да је урбанистичко планирање постало тако оптерећено уском физичком контролом коришћења земљишта да је настала потреба за другим, слободнијим приступом, који омогућава свеобухватније и интегрисаније разумевање и планирање урбане форме.

„Урбани дизајн је активност на решавању проблема и доношењу просторних одлука на свим нивоима урбаног планирања.“ Иако се он не може сматрати потцелином планирања, планирање се може сматрати основом за добар дизајн, јер је „*урбани дизајн планерска праћа која јасно артикулише тродимензионалну визију за унапређење простора*“.⁸ (сл. 3)

У *Приручнику за урбани дизајн* наводи се да урбани дизајн спаја бројне елементе стварања места – одговорност према животној средини, друштвену једнакост и економску изводљивост, на пример, како би се добила места која се одликују лепотом и посебним идентитетом. Тако урбани дизајн превазилази своје корене као

што су планирање саобраћаја, архитектонско пројектовање, економија развоја, пејзажно уређење и инжењеринг. Укратко, урбани дизајн је визија стварања неког простора, а онда ангажовање експерата на реализацији те визије.⁹

Дизајн је ствар усвајања добрих манира, схватања да је свака зграда део веће целине, наводи Комисија за архитектуру и грађену средину (*CABE*).¹⁰

Добар урбани дизајн се ретко остварује прописивањем физичких решења или одређивањем крутих и већ виђених дизајнерских стандарда од стране локалних власти, већ приступима који истичу које циљеве и принципе тај дизајн треба да испуни.

Најједноставнија и најчешће примењивана дефиниција урбаног дизајна је:

„Урбани дизајн је уметност прављења простора за људе.“¹¹

Сва наведена објашњења указују на то да је урбани дизајн дисциплина која се бави квалитетом простора, формирањем критеријума, односно правила о којима се мора водити рачуна приликом планирања и пројектовања како би дошло до стварања квалитетног, функционалног, безбедног простора доброг дизајна.

Циљеви урбаног дизајна

Анализом карактеристика простора који су у свести људи детерминисани као препознатљиви и пријатни амбијенти, дошло се до принципа и циљева доброг урбаног дизајна. Њихова сврха је у подсећању на обележја простора о којима је потребно водити рачуна да би се осмислило успешно и пријатно место. Циљеви се међусобно надопуњују и преклапају.

Сл. 4. *Musée des Beaux-arts, Reims, France* (www.archidaily)

Циљеви урбаног дизајна:¹²

Карактер Место са сопственим идентитетом	Промовисање карактера градског и природног пејзажа, поштовање локалне традиције и културе
Континуитет и разграничење Место где су јавни и приватни простори јасно разграничени	Промовисање континуитета уличних фронтова и разграничености простора изградњом која јасно дефинише приватне и јавне површине
Квалитет јавног простора <i>Место са атрактивно уређеним и добро решеним јавним површинама</i>	Промовисање јавних простора и путања, који су атрактивни, безбедни, функционални и приступачни целој заједници, укључујући њене хендикепиране и старе чланове
Лакоћа кретања <i>Место до којег је лако доћи и по којем је лако кретати се</i>	Промовисање приступачности и пропустљивости стварањем простора који су међусобно повезани, по којима се лако кретати и који дају предност људима над саобраћајем
Препознатљивост <i>Место с јасним имиџом, који је лако разумети</i>	Промовисање препознатљивости простора, планирањем и изградњом разумљивих путања, раскрсница и репера у циљу боље оријентисаности
Прилагодљивост Место које се може лако променити	Промовисање прилагодљивости стимулацијом изградње која се може прилагодити разним променама у друштвеним, технолошким и економским условима
Разноликост Место с различитим наменама	Промовисање могућности различитих избора планирањем различитих намена, као одговором на разноврсне локалне потребе

Циљеви урбаног дизајна су сами по себи апстрактни. Њихов значај је у њиховој примени приликом планирања и изградње неке урбане структуре. Ефикасна стратегија дизајна и дизајнерско упутство су фокусирани на то како да у одређеном контексту будућа грађена форма постигне постављене циљеве доброг урбаног дизајна. Контекст је карактер и локација на којој ће се реализовати предложени пројекат урбане обнове. Њега чине историја места, структура простора, екологија и археологија, сама локација. Контекст обухвата и становништво, појединце који живе у близини подручја и начин на који су организоване локалне заједнице, како би грађани постали стварни учесници у локалном развоју. Разумевање укупног контекста локације је полазна тачка у пројектовању простора, односно места које га чини посебним.¹³

Грађевине, њихов облик и изглед, изграђени и отворени простори представљају физичку експресију урбаног дизајна. Зато се упоредо с промовисањем циљева, промовишу и аспекти урбане форме, који – у виду упутства или приказом конкретних успешних примера из праксе – указују на просторна решења која задовољавају наведене циљеве. (сл. 4) У њима се дефинише укупна ситуација (тј. урбана матрица), размера (тј.

висина и маса), изглед (тј. детаљи грађевина и препоручени материјали за употребу) и пејзаж (сви јавни урбани и зелени простори).

Аспекти урбане форме:¹⁴

Ситуација: урбана структура – грађа међусобно повезаних улица и простора на локалном и ширем нивоу, релације између нове изградње, путања и отворених простора;

Ситуација: урбана грађа – начин на који су осмишљени блокови, парцеле и грађевине у насељу;

Пејзаж: карактер и спољашњи изглед земљишта, са својим природним карактеристикама, бојама, елементима и начином на који су те компоненте комбиноване;

Густина и измешаност: густина утиче на интензитет развоја и у комбинацији са широком лепезом различитих намена може допринети виталности и разноликости простора;

Размера: маса – комбиновани ефекат висине, ширине и силуете објеката у релацији са другим објектима и простором;

Детаљи: технички детаљи, декоративни елементи, стилови и структура;

Материјали: текстура, боја и начин коришћења.

У најкраћем, успех зависи од:

- јасне грађе донесене развојним плановима, од њеног доследног спровођења и разрађеног механизма контроле изградње;
- пажљивог одговора на локални контекст;
- исправне оцене тога шта је препоручљиво у смислу тржишних и економских услова;
- маштовитог и одговарајућег дизајнерског приступа оних који се баве пројектовањем будуће изградње и оних који управљају планерским процесом.

Важно је да се ти фактори разматрају скупно. У планирању, потребно је створити предуслове за добар дизајн, што између осталог значи и јасно дефинисати услове за будућу изградњу, као и за интервенције на постојећем фонду. Недефинисање јасних услова за будућу изградњу приликом имплементације може довести до конфликта у виђењу начина њеног спровођења од стране различитих актера. Уколико је крајњи циљ плана изградња амбијента, тј. целине, јасно дефинисаног идентитета, а реализација се одвија парцијално по парцелама од стране различитих инвеститора – морају се на време поставити јасни услови који ће појединачне захвате водити ка интегрисаном склопу. Када се врши интерполација једног објекта, уклапање се, можда, може препустити вештини пројектанта, али интеграција неколико објеката дуж једног простора, који настају у приближно исто време а пројектују се у различитим бироима – није дозвољена.¹⁵ Уколико се жели целина, мора се, још на нивоу правила, установити јасно артикулисана намера; произвољна различитост не образује целину.¹⁶ При томе се не мисли на било какву, већ лепо обликовану, динамичну и препознатљиву целину. (сл. 5) Познавање основних законитости које дају естетски квалитет једном делу и разумевање процеса изградње града нужни су предуслови за утврђивање адекватног планерског приступа регулисању целине, а ту опет помаже урбани дизајн кроз упутства и примере које промовише. Применом истих параметара могу се добити битно различити амбијенти. (сл. 6)

Планерски систем може обезбедити услове за подстицање доброг дизајна, и то не само за зоне заштите и друга атрактивна места већ свуда. Постизање успешне релације између циљева и изградње зависи од мудрог одговора на локалне услове и познавања законитости организације, чиме се обезбеђују функционалност, безбедност, доступност, интегрисаност, занимљивост простора.

Ко су урбани дизајнери

И ово питање, као и питање дефиниције, изазвало је многе контроверзе.

Да ли су то искључиво професионалци, или могу бити и нестручњаци? Ко од професионалаца може себе сматрати урбаним дизајнером? Да ли су то архитекти,

пејзажни архитекти, планери, саобраћајни планери, или сви они заједно? Урбани дизајн, пошто је закупљен интеракцијама између људи и урбаног простора, једним својим делом усмерен је и на обезбеђивање суделовања непрофесионалаца током самог процеса дизајнирања. Његова мултидисциплинарност подразумева укључивање широког круга учесника: професионалаца (архитекти, пејзажни архитекти, планери...), оних који доносе одлуке (политичари) и оних који користе урбани простор (становници, посетиоци, запослени), а све у циљу изналагања оптималних решења и добијања што квалитетнијег простора, као и праћења и контроле реализације. Бројне асоцијације и удружења су састављена од стручњака различитих профила.¹⁷

Како се постиже успех у креирању и унапређењу амбијенталних целина

Студије случајева јасно показују да успех углавном зависи од:

- широке и потпуне посвећености, почев од локалних заједница које морају бити укључене и мотивисане од самог почетка, власника земљишта, инвеститора, јавне управе, професионалног тима планера и пројектаната и то од почетка па до краја реализације;
- успостављања одговарајућег руковођења пројектом и процеса преиспитивања сваке његове фазе, с јасно постављеном структуром управљања пројектом и подношења извештаја;
- окупљања квалитетних мултидисциплинарних тимова стручњака од самог почетка, који треба као интегрисан и уигран тим да раде на реализацији прихваћене визије и циљева пројекта.¹⁸

Мотивација локалне заједнице и осталих актера за активно учествовање у реализацији пројекта обезбеђује се њиховим укључивањем од самог почетка, тј. још у фази израде стратегије за обнову једног подручја. Чињеница је да места пре свега треба да буду стимулативна за људе, а објекти и јавни простори удобни и безбедни. Да би се то постигло, мора се уважити динамика живота локалне заједнице која обухвата:¹⁹

- локална схватања и иницијативе,
- локалну историју и обичаје,
- ставове других утицајних група (*сџејкхолдера*²⁰) и појединачних учесника (као што су инвеститори, власници земљишта, комунална предузећа),
- организациону и инвестициону структуру и
- политички контекст.

Пројекат/план не треба да буде подређен интересима само једне интересне групе, већ треба да послужи као оруђе за преговарање о уступцима између различитих интересних група и обезбеђивање узајамно

Сл. 5. Амстердам, јединство различитости

усклађених решења. Најбољи начин да се дође до таквог решења јесте да се усвоји стратегија учешћа јавности, која обухвата све локалне интересне групе и појединце.

Суделовање заједнице у креирању стратегија урбаног дизајна не значи да професионалци само консултују јавност, или као што је у нашој пракси познат јавни увид тек након усвајања нацрта плана – већ се заједница укључује од самог почетка. Сем укључивања ради саветовања, тј. евидентирања проблема и прикупљања података, учествовање заједнице је круцијално за даљу примену и развој стратегије, те ју је у том смислу потребно информисати и едуковати. Едукација игра веома важну улогу и она може почети још од основне школе.

Процес ревизије пројекта/плана у којем главну реч има локална заједница бави се низом важних питања. Који су проблеми запажени? Какве су локалне представе о месту? Уклапају ли се новопланирани објекти у постојећи идентитет места, или их треба поново

осмислити? Које су препознатљиве особености локације и њене непосредне околине? Који су главни правци кретања, привлачне тачке и центри активности? Одговори на сва ова питања захтевају укључивање локалне заједнице у процесе планирања и пројектовања. Поред тога, важно је схватити историју места, процесе његове изградње и то је управо тачка где се у процесе планирања и пројектовања нужно укључују и конзерватори.

Планове урбане обнове потребно је доносити с циљем да се обнова подручја и реализује, а не само да се омогући изградња нових објеката, или надградња постојећих грађевина где год је то могуће. С тим у вези, потребно је обезбедити одговарајућа финансијска средства и одговарајуће управљање пројектом.

Опис поступка управљања пројектом, који на детаљан и илустративан начин објашњава све фазе неопходне за имплементацију једног плана, изложен је и у *Приручнику за урбани дизајн*.²¹ У *Приручнику* је цео поступак приказан и разложен у пет фаза. Полазна фаза

Сл. 6. Исти или слични параметри, а простори различитој квалитети

подразумева окупљање управљачке групе и најужег тима наручилаца, одређивање руководиоца пројекта, одређивање пројектног задатка, расподелу одговорности и надлежности, дефинисање буџета и извора финансирања, утврђивање општих циљева, обима рада и очекивања, подстицање активног учешћа локалне заједнице и успостављање процеса ревизије за праћење и контролу. Друга фаза укључује анализу контекста. У овој фази не анализирају се само физичке карактеристике локације, већ и ставови локалне заједнице, *сџејкхолдера*, припрема се *SWOT* анализа (анализа предности, слабости, могућности и опасности), процењује тржишна понуда и потражња, успостављају се начела и општи циљеви будућег пројекта и усаглашавају се укупна визија и почетне идеје концепта. Трећа фаза обухвата израду плана, припрему смерница за урбани дизајн, процену утицаја на животну средину, преиспитивање планираног (интерно и од стране локалне заједнице). Уколико је потребно, израђује се неколико варијанти и дефинишу се критеријуми за оцењивање. Када се постигне договор о решењу, наступа четврта фаза – приступање детаљној разради. Она подразумева утврђивање приоритета (краткорочних/средњорочних/дугорочних), припрему акционог плана и програма, усредсређује се на детаљну разраду и одрживост приоритетних пројеката, разрађује тродимензионалне представе, механизме спровођења. Тек у петој завршној фази долази до званичног усвајања плана. Тада се припрема и његова медијска промоција и предузимају акције у циљу одржавања заинтересованости и укључености локалне заједнице, прати спровођење плана и усклађеност појединачних реализација у односу на усвојене циљеве, и договора о поступцима и начинима ажурирања плана. Тако се заокружује цео процес, од идеје до реализације, јер имплементација је суштина и смисао плана. У противном, долази само до масовне продукције планова, а реализација почиње и завршава само на појединачним интервенцијама, које за собом носе искључиво повећање капацитета изградње а не суштинску обнову неког места.

Закључак

Урбани дизајн је у Великој Британији и осталим развијеним земљама установљен као засебна дисциплина када се друштво суочило са последицама изазваним планирањем заокупљеним контролом капацитета а не квалитета изградње, када су настали „сиромашни“ простори лишени идентитета. Исправљање таквих грешака, у смислу редизајна и обнове простора – скупо је и неизвесно. Много рационалније је мислити о томе од самог почетка. У земљама попут наше, где новца за евентуалне поправке нема, или има, али знатно мање – урбани дизајн не би требало заобићи у разматрању проблема планирања.

Поред установљавања посебне дисциплине, промене би требало иницирати на:

1. нивоу стратегије – јасно одређење државе за бољи дизајн и одговарајућа законска регулатива праћена адекватним приручницима и публикацијама;
2. плану контроле – јасно дефинисана процедура контроле плана по принципима урбаног дизајна;
3. плану сарадње – развијање механизма укључивања и анимирања заједнице у процес дизајнирања и планирања, као и
4. нивоу финансирања.

Планови урбане обнове имају смисла једино ако се усвоји стратегија која ће омогућити да до обнове подручја дође, што подразумева и постојање одговарајућих финансијских извора с разрађеним механизмима пружања помоћи корисницима, тј. власницима објекта за одржавање истих.²²

Очувањем и унапређењем постојећих амбијената, креирањем нових, постижу се и материјални и нематеријални ефекти. Одустајањем од задовољења чисто економских ефеката у првом тренутку, могуће их је повећањем атрактивности места остварити кроз време. Велики број градова који су сачували своју аутентичност не мале добитке бележе од туристичких прихода. Мултидисциплинарни приступ, који промовише урбани дизајн, едукација о његовом значају и особеностима, као и о значају, разумевању и очувању локалног контекста – могу допринети смањењу негативних инвестиционих утицаја на процесе изградње града. Зато је у времену повећаних економских притисака на централне локације у граду, када се у изградњу града укључује све већи број тржишно мотивисаних инвеститора, формирање ове дисциплине нужно. Уз активно укључивање заједнице и израдом приручника из урбаног дизајна, којима се објашњавају циљеви и обликовни аспекти будућег развоја, осигурава се усаглашено деловање различитих актера на једном подручју.

Детаљном анализом локације могу се дефинисати јасни принципи, чијом би се применом и поштовањем могао унапредити и очувати постојећи контекст. Историјска анализа процеса настајања контекста у томе има незаобилазну улогу. Будући да је конзервација критички процес заснован на идентификацији карактера места и његовог значаја, препознавање онога што је потребно сачувати и дефинисање лимита промена јесте оно што конзерваторе чини незаменљивим делом неопходног интердисциплинарног урбанодизајнерског тима.

Светлана С. Димитријевић Марковић,
архитекта

Завод за заштиту споменика културе града Београда
svetlana.d.markovic@beogradskonasledje.rs

НАПОМЕНЕ:

- 1] Видети: М. Бобић, *Морфологија места – шпинаески есеја о архитектури*, Амстердам–Београд, 1990–1993, ПДС „Морфологија организованог простора и времена“, Београд, 1992, стр. 48-53. Аутор сматра задатком планирања стварање „места“, помоћу кога се оријентишемо и одређујемо свет око себе.
- 2] Видети: Greed Clara & Marion Roberts, *Introducing Urban Design: Interventions and Responses*, Longman, 1998.
- 3] Када је реч о флексибилности, за овај рад сматра се валидним и важним тврдња коју износи Бајец-Лазаревић Н., да се планирањем даје одговор како, а не шта градити. Форма, а пре свега форма јавних простора, представља ону маргину интереса сваког актера у производњи града, где се мора усаглашавати са другим актерима и њиховим интересима, где не може бити слободан. Што се тиче функције, усклађивање се обавља само на подручју конфликта, тамо где треба пронаћи решење које ће омогућити задовољавајући ниво сваке поједине делатности. На тај начин се у планирању раздвајају заједнички од појединачних интереса који остају аутономни у својој сфери одлучивања. Тиме се омогућава флексибилност у домену појединачног, оставља се простор за различитости, не гуши се иницијатива и квалитет који се добија индивидуалним деловањем. Видети: Н. Лазаревић Бајец, *Теорија планирања*, Архитектонски факултет, Београд, 2000, стр. 101.
- 4] М. Бобић, *Морфологија места – шпинаески есеја о архитектури*, Амстердам–Београд–Амстердам, 1990–1993, ПДС „Морфологија организованог простора и времена“, Београд, 1992, стр. 48.
- 5] В. Н. Каракота, *Кријеријуми за вредновање физичке стурктуруре града*, магистарска теза, Универзитет у Београду, Архитектонски факултет, 1997. стр. 9.
- 6] <http://quantumcity.com/PagesFromChapter06.pdf>, *The role of urban design* (27. 3. 2012).
- 7] Видети: Greed Clara & Marion Roberts, *Introducing Urban Design: Interventions and Responses*, 1998.
- 8] *Истито*.
- 9] *Приручник за урбани дизајн*, (уредници Г. Петровић, Д. Полић), Програф, Београд, 2006–2008, стр. 12.
- 10] www.cabe.org.uk/publications/by-design Department of the Environment, Transport and the Regions and Commission for Architecture and the Built Environment (2000), *By Design – Urban Design in the planning system: towards better practice* (12. 3. 2012).
- 11] *Истито*.
- 12] *Истито*.
- 13] *Приручник за урбани дизајн*, стр. 19.
- 14] www.cabe.org.uk/publications/by-design Department of the Environment, Transport and the Regions and Commission for Architecture and the Built Environment (2000), *By Design – Urban Design in the planning system: towards better practice* (12. 3. 2012).
- 15] Међутим и код интерполација се не води довољно рачуна о визуелно-стилој усклађености нових објеката и интервенција са постојећим контекстом. Видети: А. Кадјевић, *Интерполације у београдској новијој архитектури. Неомодернистичка ауторска интерполација у Таковској улици (2003–2008)*, Наслеђе, X, Београд, 2009, и А. Кадјевић, *Savremene arhitektonske nadgradnje u Beogradu*, Pravo&Društvo, 2, Сл. гласник, Београд, 2011. Наведени примери указују на важност промовисања добрих решења и усвајања добрих манира, дугим речима на урбани дизајн.
- 16] *Избор типологија за проучавање предмета теорија форме*, (уредник Р. Мишевић), Универзитет уметности, Београд, 1989. стр. 39.
- 17] Видети: Greed Clara & Marion Roberts, *Introducing Urban Design: Interventions and Responses*, 1998.
- 18] *Приручник за урбани дизајн*, стр. 109.
- 19] *Истито*, стр. 20.
- 20] Појам *стейкхолдери* потиче од енглеске речи *stakeholder* и односи се на сваку особу, групу или институцију која има одређене везе с пројектом, која реализацијом пројекта може нешто добити или изгубити.
- 21] *Истито*.
- 22] С. Димитријевић Марковић, *Урбани дизајн – урбана обнова*, Симпозијум „Урбани дизајн“, Београд, новембар 2005, апстракт зборник радова ст. XIII, рад – ЦД – тема 4: ПРОЦЕС РАДА/АКТЕРИ, ПОТРЕБНО ЗНАЊЕ, ВЕШТИНЕ.

Summary: SVETLANA DIMITRIJEVIĆ MARKOVIĆ

URBAN DESIGN: ITS ROLE AND IMPORTANCE IN PRESERVING AND CREATING URBAN AREAS

Urban design has been established as a new discipline in many developed countries in the world in order to counteract the adverse processes of devastation and dehumanization affecting urban spaces as a result of the aggressive impact of the market. It is concerned with space quality in terms of design, form, function, safety etc. Urban design strategies involve control measures aimed at ensuring interconnectedness and quality through patterns, enabling continuity between past and present. With an ever more aggressive impact of the market, with normative plans and planners predominantly inclined towards flexible, open-ended solutions, which frequently leads to outcomes exceeding the acceptable limits and infringing upon valuable urban areas and structures, the need for establishing the discipline in Serbia becomes increasingly important.

By presenting the main aspects of urban design, its advantages and the conditions for its application, this paper hopes to encourage broad professional debate on the usefulness of pursuing the discipline in Serbia.

ILLUSTRATIONS

Fig. 1 Skadarlija

Fig. 2 Kramgasse, Bern – dynamic and dramatic ambient space
(www.sr.wikipedia.org)

Fig. 3 ‘Urban design is planners’ material which clearly articulates a three-dimensional vision for space improvement’ (http://faculty.kfump.edu.sa/ARE/sabeer/Urban_Design_Plaza-Model.jpg)

Fig. 4 Musée des Beaux-Arts, Reims (www.archdaily)

Fig. 5 Amsterdam

Fig. 6 Identical or similar parameters resulting in spaces of different quality